

Menetelmien osuus ja merkitys tutkimusprosessissa ja hoidon seurannassa

Lastenpsykiatri
Anita Puustjärvi

diagnosoinnista

- diagnoosi perustuu anamneesiin ja potilaan tutkimiseen (havainnot)
- diagnosikriteerit ovat sopimuksia normaalin ja epänormaalin välisestä rajasta
 - kriteerit perustuvat oireisiin ja ovat usein luonteeltaan käytännöllisiä
- psyykkisten häiriöiden ja sairauksien diagnooseissa on muusta lääketieteestä poikkeavia ominaispiirteitä:
 - diagnostiset menetelmät ja prosessit ovat monimuotoista tietoa antavia (vrt. röntgenkuvan käyttö luunmurtumassa)
 - erot häiriöryhmien välillä ovat häilyviä
 - samanaikaisairastavuus on yleistä
 - arvoasetelmat vaikuttavat jossain määrin psykiatriisiin diagnooseihin

lasten psyykkisten häiriöiden erityispiirteitä

- ympäristötekijät vaikuttavat oireiden ilmenemiseen
 - oireet voivat ilmetä kaikilla lapsen tai nuoren elämän alueilla (koulussa, kotona, harrastuksissa, ihmissuhteissa, suorituskäytössä) tai vain jossakin niistä
- oireet vaihtelevat iän, kehitystason ja tilanteen mukaan
 - sama häiriö voi ilmetä eri tavoin eri iässä
- samanlainen oireilu voi johtua erilaisista ongelmista
- yksittäinen oire voi sopia useamman häiriön oirekuvaa n
- usean häiriön yhtäaikaisten esiintyminen on tavallista
 - häiriö voi altistaa toiselle
 - erilliset häiriöt voivat ilmetä samanaikaisesti

diagnostinen tiedonkeruu

- diagnosoinnissa tulisi ottaa huomioon:
 - täytyvätkö diagnosikriteerit?
 - onko erotusdiagnostisia selvittelyjä tehty riittävästi?
 - selittyvätkö oireet paremmin jollakin muulla syyllä tai häiriöllä kuin työdiagnosilla?
 - onko mukana useita samanaikaisesti ilmeneviä häiriöitä?
 - onko mukana jotain oireiluun vaikuttavaa ympäristötekijää?
- diagnosointiprosessiin vaikuttavat mm.
 - annetut tiedot
 - työdiagnosi
 - lääkärin tietotaito
 - havainnoinnin laatu ja laajuus
 - käytettävissä oleva aika ja resurssit
 - yhteistyö potilaan kanssa

tutkimusstrategia ja struktuuri

- diagnosointiin liittyy aina jokin strategia, joka voi olla myös tiedostamaton
- hyvä struktuuri tutkimusprosessissa
 - varmistaa laaja-alaisen tietojen keruun ja arvioinnin
 - ohjaa kiinnittämään huomiota olennaisiin asioihin
 - estää fokuksen harhautumisen väärille teille ensimmäisten vihjeiden perusteella
 - auttaa arvioimaan ongelmien syvyyttä ja monimuotoisuutta
 - mahdollistaa järkeväen resurssien käytön (sekä lääkärin että työryhmän kannalta)

mihin menetelmiä käytetään?

- kliininen diagnostinen arviointi
- seulonta yksilökohtaisesti ja väestötasolla
- hoidon/kuntoutuksen seurannan arviointi yksilökohtaisesti
- hoitomenetelmien/hoitotahojen toteuttaman kliinisen työn tilastollinen seuranta
- väestötasolla terveyden seuranta
- tieteellinen tutkimus

erilaisia menetelmiä 1

- virran viemä; otetaan vastaan tieto ilman erityistä struktuuria, kysytään niistä asioista, jotka tarjoutuvat
 - alatyypit: tutkimus ohjautuu ensimmäisen työdiagnoosin mukaan, siihen sopimattomat vihjeet sivuutetaan
- ”oma haastattelurunko”
 - muodostuu kokemuksen kautta, tähän kerätään yleensä ns. parhaat palat muista menetelmistä
 - voi täyttää laaja-alaisuuden vaatimuksen, mutta ei ole validoitu
 - voi vääristyä oman mielenkiinnon ja fokuksen mukaisesti
- lapsen ongelmien jäsentäminen teoreettisen näkökulman avulla

erilaisia menetelmiä 2

- strukturoitu observointimenetelmä
 - lapsen käyttäytymisen tai kehitystason arviointi
 - vuorovaikutussuhteen arviointi
 - sisältää yleensä määritettyjä tehtäviä, apuvälineenä videointi, arviointi/pisteytys ohjeistettu tarkoin
- tiettyyn käyttöön räätälöity, validoimaton menetelmä
 - ex tempore laadittu sopivasti fokuoitu kyselylomake esim. hoidon seurantaan
- validoitu menetelmä
 - voi fokuoitua yhteen ongelma-alueeseen (esim. CDI) tai kartoittaa ongelmia laajemmin (CBCL, SDQ)
 - voi olla kyselylomake tai haastattelurunko
- normitettu psykologinen testi

millaisia menetelmiä tutkimusvaiheessa?

- tavoitteena kartoittaa monipuolisesti kokonaistilannetta, myös niitä tietoja, joita esim. perhe ei pidä olennaisena
- usein on syytä käyttää useampaa menetelmää
 - opettele käyttämään ainakin yhtä validoitua kyselylomaketta ja yhtä strukturoitua muuta tutkimusmenetelmää
 - tarkkaile omia ”vääristymiäsi”
 - anna tilaa myös spontaaneille kommentteille
 - työnjako työryhmässä?
- jatkon kannalta usein on eduksi, jos jokin menetelmä soveltuu myös seurantaan
- halutaanko kerätä tietoa esim. toiminnan kehittämistä varten?

kuinka arvioida kyselyn käytettävyyttä?

- uutta testiä verrataan yleensä ns. kultaisen standardin testiin; tavoitteena arvioida, kuinka hyvin testi tunnistaa ”terveet” ja ”sairaats”
- testin herkkyys (sensitiivisyys) tarkoittaa testillä oikein sairaaksi tunnistettujen osuutta kaikista sairaista
- testin tarkkuus (spesifisyys) tarkoittaa oikein terveeksi tunnistettujen osuutta kaikista terveistä
- ennustearvot: kuinka moni testiposiitivisista on sairas ja kuinka moni testinegatiivisista on terve
 - positiivinen ennustearvo: sairaiden osuus kaikista testiposiitivisista
 - negatiivinen ennustearvo: terveiden osuus kaikista testinegatiivisista

lisää tilastotermejä

- uskottavuusosamäärä (likelihood ratio, LR) kuvaa kuinka monta kertaa todennäköisemmin sairas henkilö saa tietyn testituloksen kuin terve henkilö
 - jos testin LR+ on yli kymmenen ja LR- pienempi kuin 0,1, testin diagnostinen näyttö on vakuuttava
 - LR+-n arvot 10-5 ja LR--n arvot 0,1-0,2 antavat selvää viitettä sairauden todennäköisyydestä, tarvitaan kuitenkin muuta tietoa diagnoosin varmistamiseksi
- OR (odds ratio), kerroinsuhde: ilmiön ilmaantumistodennäköisyyden suhde ilmaantumattomuuden todennäköisyyteen
- testin käyttäjän tulisi tietää testin ongelmat ja vahvuudet

millaisia menetelmiä seurannassa?

- lapsen voimien edistymistä (ja normaalia kehitystä), hoidon tehoa sekä mahdollisia haittavaikutuksia tulee seurata mielellään toistettavalla, luotettavalla menetelmällä
- muistikuvat vääristyvät nopeasti
 - ”nyt” = max kolme päivää
 - ”viime aikoina” = max kolme viikkoa
 - ”aina” = kolme kuukautta...
- strukturoitu menetelmä antaa mahdollisuuden seurata voimien kehitystä objektiivisesti
- testin tulisi olla helppokäyttöinen ja mitata keskeisiä asioita/oireita
 - yleensä fokuoitu kysely toimii parhaiten